

Andrija Suljak

STUDIJ CRKVE NE POVIJESTI I PATROLOGIJE

Zanimanje za povijest Crkve i njezino proučavanje staro je gotovo koliko je stara i sama Crkva. Ocem crkvene povijesti smatra se Euzebij Cezarejski (+ 339.), autor više povijesnih djela, ali mu je najvrednije *Crkvena povijest* u 10 knjiga. Od tada je crkvena historiografija dijelila sudbinu Crkve.

U prvom organiziranom studiju teoloških znanosti od početka 13. stoljeća na europskim sveučilištima nije se posebno izučavala povijest Crkve. Studij crkvene povijesti kao teološki nastavni predmet uveden je na katoličkim crkvenim učilištima (tek) sredinom 18. stoljeća, i to u prosvjetiteljskom ruhu. Učinjeno je to najprije u habsburškom carstvu. Naime, 1752. godine Marija Terezija (1740.-1780.) propisala je nastavni plan po kojem je "duhovna povijest" uvedena kao obavezni predmet. A nešto kasnije dane su i točne upute profesorima da pragmatički izlažu povijest Crkve pokazujući "prave granice duhovne i svjetovne vlasti", i to u smislu državne Crkve. Bilo je to doba jozefinističkih reformi u Monarhiji. Uskoro su ovaj austrijski uzor slijedila i ostala katolička sveučilišta.¹

U vrijeme jozefinizma, kojemu je srce vladavina Josipa II. (1780.-1790.), da bi se što bolje mogao nadzirati prosvjetiteljski odgoj i obrazovanje svećeničkog kadra koji je po tom planu trebao biti u službi države, u habsburškoj su carevini ukinuta biskupijska sjemeništa s filozofsko-teološkim učilištima, a zadržano je samo pet tzv. centralnih bogoslovnih sjemeništa sa strogo provjerenim i nadziranim odgojiteljima i profesorima.

U 19. stoljeću, poslije pada jozefinističkog zakonodavstva, studij povijesti Crkve postaje jedan od glavnih predmeta. S njime je usko povezan i studij patrologije. No pravo vrednovanje, i to kao povijesne i teološke znanosti, crkvena povijest dobiva tek u prvoj polovici 20. stoljeća.

U tom rastu vrednovanja studija crkvene povijesti početkom tridesetih godina našega stoljeća utemeljen je prvi Fakultet crkvene povijesti pri Papinskom sveučilištu Gregorijani u Rimu. Imao je cilj odgojiti vrsne predavače na katoličkim učilištima, ali i osposobiti mlade generacije za znanstvena istraživanja na području crkvene povijesti. Bilo je to neophodno poslije 1881. godine, u kojoj je papa Lav XIII. otvorio povjesničarima Vatikanske arhive, taj zlatni rudnik povijesne građe, i to ne samo za povijest Crkve i papinstva.

1 HUBERT Jedin, *Velika povijest Crkve*, I, KS, Zagreb 1972., str. 43.

Drugi vatikanski sabor dao je novi zamah i novo mjesto studiju crkvene povijesti. Naglasio je važnost studija i istraživanja povijesti nacionalnih crkava. Upoznati i što više otkriti što je Crkva dala i značila u povijesti vlastitog naroda, jer samo tako se može vidjeti njezina veličina i zaslužnost te zavoljeti njezinu prošlost i sadašnjost. Tek tako današnji kršćanin može doista voljeti i cijiniti kršćansku prošlost i sadašnjost svoga naroda i Crkve kojoj pripada.

Studij crkvene povijesti u Đakovu

Kako se Bosansko-đakovačka i Srijemska biskupija sa sjedištem u Đakovu rodila i stasala kao velika istočnohrvatska biskupija upravo u vrijeme jozefinizma (1773.), iako je to bilo logično i neophodno, nije se odmah moglo pomišljati na otvaranje vlastitoga sjemeništa. Naime, sjedinjenim je biskupijama stvorenim od područja koja su do tada pripadala čak pet različitim biskupijama, bio životno potreban svećenički kadar. Tek odlukom Leopolda II. (1790.-1792.), nasljednika Josipa II., od 20. svibnja 1790. godine priznaje se biskupima pravo ponovno otvarati vlastita sjemeništa. Prema predviđenom nastavnom programu, napose u trogodišnjem teološkom studiju, predviđen je i predmet crkvene povijesti s patrologijom. U tim novim okolnostima prvi biskup sjedinjenih biskupija Matej Franjo Krtica (1773.-1805.) saziva 1802. godine Stolni Kaptol, te sve arhidakone i dekane na dogovor radi osnivanja vlastitoga sjemeništa u Đakovu.² Ipak događaji su učinili da je sjemenište otvorio tek njegov nasljednik Antun Mandić (1806.-1815.), i to 6. studenog 1806. godine.

Prvi profesor crkvene povijesti i patrologije u novom sjemeništu imenovan je pijarist Inocent Karacsony, rodom iz sjeverne Ugarske, današnje Slovačke, a biskup Mandić ga našao i pozvao u Đakovo kao profesora u Njitri.³ Karacsony je izabrao za svoja predavanja priručnik Franza Gmeinerja, *Compendium historiae ecclesiasticae*, a za patrologiju autora Daniela Tobenz. Bili su to službeni i uobičajeni autori na teološkim učilištima njemačkog jezičnog područja, koji su potpuno odgovarali još uvijek jozefinističkom školskom zakonodavstvu. Ovo zakonodavstvo će službeno biti ukinuto tek sredinom 19. stoljeća. Matija Pavić veli za Franza Gmeinerja "bio je dovršan", ali da je ipak bio bolji od Michaela Svorenya, koji se tek privremeno upotrebljavao, dok M. Korbely, profesor u Pešti, ne dovrši svoj priručnik.⁴

Godine 1814. nakon osam godina rada zahvali se Karacsony na svojoj službi u Đakovu te odlazi u Segedin na novu dužnost. Tamo je 1833. godine i umro.

2 PAVIĆ Matija, *Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806.-1906.*, Bisk. tiskara, Đakovo 1911., str. 51.

3 Isto, str. 61.

4 Isto, str. 103-104.

Novi profesor crkvene povijesti i patrologije postade biskupijski svećenik Bartol Smilošević, Brođanin i peštanski student. Licencirao je iz teologije 1811. godine u Pešti. Njega je biskup Mandić poslao na studij i još za svoga biskupovanja imenovao profesorom. Bio je vrlo ugledan i nada biskupije. No nije dugo obnašao službu profesora. U poznatom zahvatu biskupa Mandića u profesorski zbor, od kojega je tražio da i životom svjedoče svoj svećenički poziv, povrijeđeni profesori zahvalili su se na povjerenoj im službi. Zahvalio se s njima i Bartol Smilošević te za biskupa Emerika Raffaya (1816.-1830.) obnašajući različite službe u Đakovu bude konačno imenovan župnikom u Babinoj Gredi, gdje je 1851. godine poslije duge i teške bolesti, navršivši 64 godine života i umro.

Biskup Mandić je ubrzo popunio njihova mjesta novim profesorima, i to samo privremeno. Za profesora povijesti bio je 1815. godine imenovan kapelan u Srijemskim Karlovcima, Josip Ivanić.⁵ Rođen je u Vinkovcima. I on je bio peštanski student, a položio je licencijat iz crkvenog prava na Peštanskom sveučilištu 1816. godine, dakle već kao profesor u Đakovu. Predavao je povijest do 1820. godine kad je imenovan župnikom u Dalju, a zatim u Ivankovu gdje je 1853. godine dočekao posljednje dane ovozemnog života.

Josipa Ivanića nasljedi Josip Matić, rodnom iz Virovitice, a studirao je u Pešti. Bio je jedan od naujglednijih naših svećenika 19. stoljeća. Pedeset je godina bio u vodstvu biskupije, uvijek uz bok biskupa. Nazivali su ga "pero Kaptola." U Pešti mu je profesor dogmatike bio glasoviti Georgius Fejer, autor priručnika dogmatike koji se i u Đakovu upotrebljavao sve do pojave glasovitoga Giovannia Perronea. Ljubav za crkvenu povijest usadio mu je njegov peštanski profesor Matheus Korbely. Matić je bio profesor povijesti cijelo vrijeme biskupa Raffaya, a služio se priručnikom Michaela Svorenya.⁶

Godine 1831. imenovan je kanonikom i rektorom Bogoslovnog sjemeništa, ali i dalje je ostao profesor prava i povijesti. Međutim sada, a napose od 1833. godine, njegov je profesorski rad bio nešto prekidan drugim dužnostima u vodstvu biskupije. Tako je npr. u jesen 1833. bio zajedno s Karlom Pavićem sudionik u saboru u Požunu, gdje je upoznao vodeće ljude u državi, a to je bilo višestruko korisno i za biskupiju. Za vrijeme njegovih službenih odsutnosti u profesorskoj službi ga je zamijenjivao prefekt sjemeništa Josip Hujnović. I on je došao u Đakovo kao kapelan u Srijemskim Karlovcima. Rođen je 1808. godine izvan teritorija biskupije, u Terezovcu. Stupio je u sjemenište u Đakovo, a 1827. biskup Pavao Sučić (1830.-1834.) poslao ga na studij u Pazmanij u Beč. Završivši studij bude 1831. godine zaređen za svećenika. Nakon kratke kapelanske službe imenovan je prefektom

5 Isto, str. 112.

6 Isto, str. 146.

u sjemeništu te profesorom religije mladim filozofima. U isto vrijeme je u teološkoj grupi zamijenjivao službeno spriječene profesore. Odlazi ponovno na daljnji studij i položivši rigoroze u Beču 1840. godine prijeđe u Pečušku biskupiju.

Službeno je Josip Matić predavao crkvenu povijest do 1837. godine, a naslijedio ga je Andrija Šumanovac koji je do tada predavao dogmatiku. Rođen je u Bošnjacima 1801. godine. Studirao je u Pešti te je 1829. promoviran u doktora teologije. Vrativši se u Đakovo bio je najprije profesor u filozofskom odsjeku te je bio profesor i mladom Josipu Jurju Strossmayeru. Akademске godine 1832./33. prelazi za profesora na teološki odsjek, gdje do 1837. predaje dogmatiku, a tada preuzima kanonsko pravo i povijest Crkve te ova dva predmeta predaje do 1844. godine.

Josip Matić, a vjerojatno i njegovi zamjenici, služili su se priručnikom za crkvenu povijest M. Svorenya. Njegov nasljednik Andrija Šumanovac imao je svog autora. Bio je on vrlo sposoban i savjestan profesor, dobrog poznavanja svojih predmeta, a vidi se to napose iz jedne epizode njegovog profesorskog djelovanja. Naime, svaki je profesor na kraju akademske godine trebao podnijeti pismeni izvještaj mađarskom primasu o svom radu i uz to obraditi jednu izabranu temu. Godine 1840. Šumanovac iz povijesti Crkve pošalje temu o križarskim ratovima. No, dobio je prigovor zbog nekih iznesenih stavova. On se brani, da se takvi stavovi ni njemu ne sviđaju, ali da ih je obradio prema autoru priručnika crkvene povijesti, Franzu Gmeineru, po kojem se godinama, ne samo u Đakovu, predaje crkvena povijest. Zbog svojih neslaganja s autorom on je u posljednje vrijeme uveo Jakova Rutenstocka, bečkog profesora crkvene povijesti.

Šumanovca je na katedri prava i crkvene povijesti naslijedio Pavao Obrovac, rođen 1805. u Selcima. Studirao u Pešti i doktorirao iz teologije. Crkvenu povijest je predavao od 1844. do 1850. godine. Njeđa su na ovom mjestu zatekle teške godine, kad je zbog rata Bogoslovno sjemenište neredito radilo.

Doba biskupa J. J. Strossmayera

Dolaskom biskupa J. J. Strossmayera filozofsko-teološkistudij u Bogoslovnom sjemeništu doživljava reformu o kojoj je više riječi na drugom mjestu.⁷ No, ova je reforma, među ostalim, imala utjecaja i na studij patrologije u nas, barem utoliko što je uz studij tekstova rimskih klaska na filozofski odsjek Strossmayer dalekovidno uveo i otačku literaturu. To je ostavilo vid-

⁷ Ovaj je novi nastavni program donio u svojoj monografiji sjemeništa i M. Parić. Vidi *nav. dj.*, str. 204-217.

ljivi trag i na bogatsvu otačkih djela u knjižnicama, biskupijskoj i bogoslovnoj. Iako na žalost knjižnice ne posjeduju kompletnog Jacques Paul Migne.

Prvi profesor crkvene povijesti za Strossmayerova vremena postade 1851. godine Mato Topalović, poznati pjesnik Ilirac. Mislim da povjeravanje ovog predmeta čovjeku ovakva ugleda pokazuje da se crkvenoj povijesti pokazala posebna čast. Predavao je svega šest godina do 1856., kad je tu dužnost od njega preuzeo Juraj Streit. On je rođen u Osijeku 1826. godine, a bogoslovni studij završio je u Đakovu. Predavao je do 1863. godine, kad je imenovan župnikom u Gradištu. Služili su se tada priručnikom *Epitome historiae ecclesiasticae* Nicole Johanna Cherriera, nekoć profesora u Trnavi. Ovaj priručnik ima svega 324 stranice, a Bogoslovna knjižnica posjeduje jedan primjerak tiskan u Beču 1855. godine.

Jurja Streita je na katedri prava i crkvene povijesti naslijedio poznati Julijo Liebold. Rođen je 1839. godine u Dombovaru u Mađarskoj. Došao je najprije u đakovačko sjemenište, a zatim studira kao pitomac carskog Zavoda sv. Augustina na Bečkom sveučilištu, odakle se vraća kao doktor teologije. Bavio se i znanstvenim radom te je objavio više radova s područja prava i morala, radi čega je bio i odlikovan. Bio je i kandidat biskupa Strossmayera za katedru moralne teologije na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu. U Đakovu je predavao do 1873. godine kad je imenovan za župnika u Bošnjacima.

Julija Liebalda je naslijedio na katedri crkvene povijesti Mijat Kučera. Ni on nije rodom iz naše biskupije, rođen je u Dubokoj kod Velike. Crkveno pravo i povijest predavao je od 1873. do 1875. godine, kad je prešao za katehetu na vinkovačku gimnaziju. Njega je 1876. godine naslijedio Josip Kulmer, rodom iz Jarmine, bečki doktor teologije. Bio je i glavni urednik *Glasnika Biskupije bosanske i sriemske*, a 1890. imenovan je za župnika u Gradištu. Od 1890. do 1899. crkveno pravo i povijest Crkve predaje Pavao Gjelatović iz Gorjana. Studirao je najprije u Đakovu, zatim u Pešti te u Rimu, gdje je doktorirao iz crkvenog prava. Godine 1899. postade župnikom u Bošnjacima.

Gjelatovića je naslijedio glasoviti đakovački i zagrebački pravnik Angelo Ruspini. Rodom Osječanin, a studirao je u Innsbrucku, gdje je postigao doktorat iz teologije. U Đakovu je predavao pravo i crkvenu povijest od 1899. godine. No crkvenu povijest predaje samo do 1902. godine, kad je ovaj predmet preuzeo Svetozar Ritig.

Početak našega stoljeća studij crkvene povijesti u Đakovu dobiva ozbiljnije značenje i potpuno novo vrednovanje. Zasluga je to dvojice profesora, Svetozara Ritiga i napose Matije Pavića.

Svetozar Ritig je rođen u Slav. Brodu. Gimnaziju je svršio u Travniku, a teološki studij u Sarajevu i Đakovu te kao pitomac Zavoda sv. Augustina u

Beču postiže doktorat iz teologije. Povijest je predavao od 1902. do 1911. godine. Bio je kraće vrijeme tajnik biskupa Strossmayera, a 1911. godine je prešao u Zagreb, gdje je predavao crkvenu povijest na Katoličkom bogoslovnom fakultetu i obnašao različite odgovorne službe. Godine 1917. imenovan je župnikom župe sv. Marka.

Svetozar Ritig je prvi profesor koji se i bavio crkvenom poviješću, kojemu povijest nije bila samo "usputni" predmet. Uz pripovjednu, putopisnu teološku tematiku pisao je i povijesne rasprave o biskupu J. J. Strossmayeru, o ćirilometodskoj glagoljskoj baštini u Hrvatskoj te o sirmijskoj crkvenoj povijesti ranokršćanskog razdoblja, o hrvatskom iseljeništvu...⁸ Najopsežnije mu je djelo, ali na žalost nedovršeno, *Povijest i pravo slovenštine u crkvenom bogoslužju, sa osobitim obzirom na Hrvatsku*, I. sv. od 860. do 1248., Tiskara C. Albrecht, Zagreb 1910.

Autor po kojem je predavao bio je cijenjeni, napose u bogoslovnim sjemeništima njemačkog jezičnog područja, Heinrich Brück, čiji je priručnik za crkvenu povijest na prijelomu stoljeća doživio desetak izdanja.⁹ Ritig je napose zaslužan za *Staroslavenski Zavod "Svetozar Ritig"* u Zagrebu, kojem je i oporučno ostavio svoju prekrasnu kuću u Gornjem gradu, Demetrova 9. Bio je redovni član JAZU. Ipak ostaje još uvijek nerazjašnjeno i upitno njegovo sudjelovanje u tzv. narodnooslobodilačkoj borbi i sudjelovanje u komunističkoj vladi za vrijeme komunističke Jugoslavije.

Njega je na katedri za crkvenu povijest naslijedio najveći naš biskupijski povjesnik Matija Pavić. Njemu posvećujemo posebni naslov.

Matija Pavić, povjesnik Bosansko-đakovačke i srijemske biskupije.

Rođen je u Đakovu 1859. godine, gdje je završio i osnovnu školu. Gimnaziju završava u Osijeku, a bogosloviju u Đakovu. Studirao je u Beču najprije kao pitomac Pazmanića. Godine 1882. zaređen je za svećenika te nastavlja studij kao pitomac u carskom Zavodu sv. Augustina, ali se zbog potreba u biskupiji morao ubrzo vratiti u Đakovo. Već od 1883. predaje dogmatiku i hrvatski jezik. No 1895. imenovan je župnikom u Semeljcima, gdje ostaje sve do 1911. godine kad se ponovno vraća u Đakovo, i poslije odlaska Svetozara Ritiga u Zagreb, preuzima katedru za crkvenu povijest. Predaje sve do 1925. godine.

8 Usp. SRAKIĆ Marin, *Bibliografija svećenika đakovačke i srijemske biskupije*, (ciklostil), Đakovo 1982.

9 BRÜCK Heinrich, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, Münster 1893.-1906.(6., 7., 8. i 9. izdanje). Knjižnica Bogoslovnog sjemeništa posjeduje 6., 7. i 9. izdanje.

Stariji naši svećenici su se često znali hvaliti kako su crkvenu povijest naučili od profesora Matije Pavića. Po tome možemo suditi da je bio dobar predavač. Služio se priručnikom Jacoba Marxa,¹⁰ koji se čuva u knjižnici Bogoslovnog sjemeništa. Ispisan je na svim slobodnim mjestima mnoštvom vrijednih bilježaka njegovim lijepim rukopisom, koje je nalazio kod drugih autora i dopunjavao Marxa. J. Marx je crkvenu povijest dijelio na tri dijela: Stari vijek (Crkva grčko-rimskog svijeta), Srednji vijek (Od seobe naroda do 1517.) i Novi vijek (1517. - 1912.). Vrlo je bogat prikazom svih područja crkvenog života.

No Matiju Pavića čine velikim njegova pisana djela. On je povjesničar po zvanju. Po ritmu objavljivanja studija i djela vidi se, da se nije prestao baviti znanstvenim radom ni za vrijeme svog župnikovanja u Semeljcima. Njegova su omiljela područja ranokršćansko razdoblje u Panoniji, srednjovjekovna povijest Slavonije i Srijema, bosansko-đakovački biskupi poslije oslobođenja od Turaka te povijest sjedinjenih biskupija u 19. stoljeću.

Svoje poznavanje ranokršćanskog razdoblja pokazao je u djelu *Arijanstvo u Panoniji sriemskoj*, tiskano u Biskupijskoj tiskari u Đakovu 1891. Na 49 stranica teksta s bogatim bilješkama obradio je crkvenu povijest naših krajeva u 4. stoljeću, kad je arijansko krivovjerje gotovo zavladao našim područjima i ozbiljno zaprijetilo pravovjerju i u zapadnom dijelu Rimskog carstva. Mislim da rezultati njegova rada uglavnom stoje i danas. Izvanredno se služi vrelima i starokršćanskim povjesničarima. Djelo je općecrkvenog značaja te nadilazi granice naše nacionalne historiografije. Šteta što zbog jezika nije dostupno europskim povjesničarima.

O srednjovjekovnom razdoblju pisao je u biskupijskom Glasniku, i to: *Arhidakonati đakovačke biskupije u srednjem vijeku*¹¹, zatim *Župe i crkve biskupije (današnje) Bosansko sriemske u srednjem vijeku*¹² te *Redovništvo i samostani srednjeg vijeka u području (današnje) biskupije bosansko sriemske*¹³ i *Kaptoli bosanski i sriemski u srednjem vijeku (1229-1543)*.¹⁴

Iz poturskog razdoblja obradio je: *Biskupija sriemska (1699-1773)*¹⁵ te biskupe: *Josip A. Čolnić, biskup bosansko-đakovački (1751-1773)*¹⁶, *Đuro Patačić, biskup bosansko-đakovački (1703-1716)*,¹⁷ i *Petar Bakić, biskup bosansko-đakovački (1716-1749)*.¹⁸

10 MARX Jacob, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, Trier 1913. (5.i 6.dopunj. izdanje).

11 *Glasnik biskupije Bosanske i Sriemske*, XXIII(1895)6, 57-59; 7, 65-67.

12 *Isto*, XXVI(1898.) 20, 180-182; 21, 189-191; 22, 197-199; 23, 204-206; 24, 211-213.

13 *Isto*, XXXI(1903.)5, 34-37; 6, 41-43; 7, 48-52; 8, 57-60; 9, 65-67; 10, 73-75.

14 *Isto*, XXII(1893.) 15, 155-157; 16, 163-165; 17, 172-174; 20, 194-196; 21, 201-203.

15 *Isto*, XXV(1897.) 14, 127-129; 15, 135-138; 16, 143-146; 17, 151-153; 19, 167-169; 20, 175-178.

16 *Isto*, XXIII(1895.) 14, 122-125; 15, 129-131; 16, 137-140; 17, 146-149; 20,170-172.

17 *Isto*, XXIV(1896.) 5, 56-59; 6, 63-64; 7, 73-75; 8, 79-81; 9, 87-89.

18 *Isto*, XXIV(1896.) 20, 175-177; 21, 183-185; 22, 191-193; 23, 199-201; 24, 207-209.

Matija Pavić je izvanredno dobro poznao povijest 19. stoljeća Đakovačke ili bosanske i Srijemske biskupije. Iz ovog vremena su njegova kapitalna djela.

Prvo je velika monografija *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-đakovački i sriemski god. 1850. - 1900.*, Zagreb 1900.-1904., koju je priredio zajedno s Milkom Cepelićem. Djelo je to od 965 + XI stranica. Obradili su uz kratku povijest sjedinjenih biskupija (1773.) i kratke prikaze biskupa prethodnika kompletan život i djelo biskupa J. J. Strossmayera. To je najkompletnija i zapravo jedina biografija velikog biskupa. Iako je rađeno po skromnijim metodološkim pravilima i iako je naša historiografija u proučavanju života i djela biskupa Strossmayera u ovih stotinu godina otišla daleko naprijed, ovo je djelo rudnik arhivske građe skupljeno od biskupovih suvremenika i suradnika te je neprolazne vrijednosti.

Drugo je njegova monografija *Biskupijsko sjemenište u Đakovu 1806-1906.*, tiskana u Biskupijskoj tiskari u Đakovu 1911. godine. Ni u ovom djelu se nije strogo pridržavao metodoloških pravila, ali ono je jedina monografija sjemeništa i dragocijene je vrijednosti za nastanak, život i djelovanje kroz sto godina ove najstarije visokoškolske ustanove istočne Hrvatske koja kontinuirano djeluje do danas.

Osim ovih djela Pavić je napisao manjih povijesnih članaka objavljenih u Glasniku, ali i u drugim listovima, a ostavio je i mnoštvo svojih povijesnih zabilježaka dragocjenih za povijest naših biskupija i istočnih hrvatskih područja.

Na aktivnom radu u sjemeništu zahvalio se 1925. godine, a naslijedio ga je Matija Petlić.

Studij crkvene povijesti od 1925. do 1971.

Matija Petlić je rođen u Petrijevcima, gimnaziju je polazio u Sl. Požegi. Filozofsko-teološki studij započeo je u Đakovu, nastavio u Innsbrucku, a završio u Rimu kao Germaničar na Gregorijani, gdje je doktorirao iz filozofije i teologije. No crkvenu povijest je predavao samo godinu dana, jer ga već 1926. godine naslijedi Ivan Rogić.

Ivan Rogić je rođen u Tomašancima 1900. godine. Gimnaziju je završio u Osijeku, a bogosloviju u Đakovu. Crkveno pravo je doktorirao na Gregorijani u Rimu. Poznati je pravnik našeg učilišta. Povijest Crkve mu je bio usputni predmet. Bio je jedan od jakih stupova u povijesti našeg sjemeništa. Kako je bio, uz veliku stručnost na pravnom području, i svestrano obrazovan te vrlo kreativan i bogat inicijativama u svim službama tako se mnogo zalagao i na uzdizanju ugleda našeg učilišta. Želio je učilište uzdići u rang fakulteta, no 1937. je definitivno riješeno da ono nosi službeni naslov **Visoka bogo-**

slovna škola.¹⁹ Mnogo je radio na osuvremenjenju i kvalitetnom uzdizanju našeg nastavnog programa. Tako se i njegovom zaslugom od školske godine 1928./29. uvodi novi raspored predavanja crkvene povijesti. Ona se predaje svake godine u 1. i 2. godištu studija. Odredio je i raspored predavanja. U 1. semestar je obuhvatio vrijeme od Isusa Krista do pokrštenja Slavena, 2. semestar od pokrštenja Slavena do pape Bonifacija VIII. (1303.), 3. semestar od Bonifacija VIII. do francuske revolucije, 4. semestar od francuske revolucije do danas. Predaje se po 4 sata tjedno, ali tu je uključena i patrologija.²⁰

Njegovim zalaganjem 1932. prihvaćen je i novi nastavni plan kojim se studij teologije produžuje na 5 godina.²¹ Novu promjenu u predavanju crkvene povijesti donijela je 1935. godina. Te je godine, naime, Sveta Stolica donijela odredbu da se u predavanjima crkvene povijesti više pažnje posveti povijesti Istočne Crkve.²²

Ivan Rogić je pravnik te se na pravnom području istaknuo i kao pisac. Od povijesnih djela možemo spomenuti samo monografiju o Strossmayerovoj katedrali, *Katedrala u Đakovu, povijesni osvrt, prikaz arhitekture, skulpture i slikarstva*, Prva hrv. dioničarska tiskara, Osijek 1932. Djelo je doživjelo drugo izdanje 1964. godine. Na 160 stranica autor daje bogat prikaz ovog velebnog zdanja. Knjiga je zapravo i jedina prava monografija o katedrali. Objavio je i album katedrale te dva skraćena vodiča kroz katedralu.²³

Dana 1. ožujka 1937. Ivan Rogić prestaje predavati crkvenu povijest, a privremeno je preuzima mladi doktor kanonskog prava, kasnije nasljednik Ivana Rogića na katedri kanonskog prava, Ilija Živković, rodom iz Štitara. Nakon završene teologije u Đakovu studirao je i doktorirao na Gregorijani u Rimu. Početkom akademske godine 1938./39. predavanja crkvene povijesti i patrologije preuzima Ilija Anaković rođen 1897. u Oprisavcima. Bogoslovni studij je završio u Đakovu. Bio je jedno vrijeme prefekt i predavač u Dječaćkom sjemeništu u Zagrebu, pa ekonom u istom sjemeništu te rektor Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu (1937.-1940.). Povijest je predavao do 1945., a nasljednik mu je bio Ivan Sečkar.

I. Sečkar je rođen u Rajevom selu 1892. godine, a studirao je u Pešti i Beču, gdje je spremio i doktorsku disertaciju, ali je zbog početka 1. svjetskog rata nije obranio. Bio je vrlo aktivan u katoličkim društvima te uopće u

¹⁹ Usp. *Zapisnik sjednice profesora VBS, 1937*. Te su godine odlukom Biskupske konferencije Jugoslavije hrvatska bogoslovna sjemeništa dobila službeni naslov Visoke bogoslovne škole, a zagrebačko sjemenište je bilo i dalje jedini Bogoslovni fakultet Hrvatske.

²⁰ *Isto*, godina 1928. No ovaj raspored ipak nije bio stalan.

²¹ *Isto*, godina 1932. Naime, Biskupski ordinarijat je 9. ožujka 1932. dekretom br. 300. donio odobrenje za novi nastavni plan.

²² *Isto*, godina 1935. Odluka Svete Stolice je došla preko Biskupskog ordinarijata, dopisom br. 1409. od 2. listopada 1935. godine.

²³ Usp. M. SRAKIĆ, *nav. dj.*, str. 102.

crkvenom i društvenom životu Hrvatske. On je odmah odijelio patrologiju od crkvene povijesti te je ona dobila i satnicu, 1 sat tjedno kroz dva semestra, i vođena je kao posebni kolegij u indexu. Bio je vrlo ugodan predavač i studenti su ga rado slušali. Kako je reformirani studij imao sistem brojnih obvezatnih kolokvija, na kolokvijima je bio strog i zahtjevan, ali je na ispitima pred komisijom bio vrlo tolerantan. Njegova predavanja su bila više povijest papinstva negoli povijest Crkve. Autori su mu bili Franciscus Zeibert i Alois Knöpfler.²⁴ Oba upotrebljavana u bogoslovnim sjemeništima njemačkog jezičnog područja. Priručnik F. Zeiberta priređen je prema predavanjima glasovitog crkvenog povjesničara Karla Josepha Hefelea. Ivan Sečkar bio je predavač, ali ne i pisac povijesnih rasprava. Pisao je u više ondašnjih novina i vjerskih listova.

Poslije smrti Ivana Sečkara 1962. crkvenu povijest je preuzeo Ivan Kopic, a patrologiju je već ranije preuzeo Marinko Prepunić. Ivan Kopic je rođen 1926. u Podravskoj Slatini. Teološki studij je započeo u Đakovu, a završio u Zagrebu, gdje je i doktorirao disertacijom *Spekulativni temelji nauka sv. Ciprijana o krštenju izvan Crkve*. Svoja je predavanja držao prema možda najpoznatijem autoru njemačkog jezičnog područja sredinom našega stoljeća, Karl Bihlmayer-Hermann Tuechle: *Kirchengeschichte*, tiskano u Paderbornu sredinom našeg stoljeća. Djelo je doživjelo niz izdanja, a prevedeno je na sve veće europske jezike. Njegova vrijednost je napose u vrlo bogatoj i u svakom novom izdanju i novom prijevodu dopunjavanoj bibliografiji. Zbog ove bibliografije bio je službeni autor čak i na Fakultetu za crkvenu povijest Papinskog sveučilišta Gregorijani u Rimu. Ivan Kopic se bavio poviješću, napose naših krajeva, pa je u svoja predavanja uključivao i teme iz hrvatske crkvene povijesti.

Nasljednik Ivana Kopića bio je Geza Varga. On je rođen u Starom Bečju 1918. godine. Filozofsko-teološki studij završava u Đakovu, zatim službuje u župi Cepin, najprije kao kapelan, a zatim kao župnik. Poslije povijesnog hapšenja 5. listopada 1959. godine nekoliko poglavara, profesora i bogoslova od strane komunističke službe unutrašnjih poslova, Geza Varga 1960. dolazi u Đakovo i obnaša odgovorne službe u Bogoslovnom sjemeništu. Godine 1964. preuzima predavanje crkvene povijesti i patrologije i predaje je sve do 1971. godine. I on se služio gore spomenutim autorom K. Bihlmayer-H. Tuehle, pa je prema njemu dijelio povijest na 4 razdoblja: stari vijek, srednji vijek, novi vijek i suvremena povijest Crkve. Služio se i djelom Seppelt-Schwaiger: *Geschichte der Päpste*, Kösel Verlag-München 1964., te domaćim autorima, Julijan Jelenić, *Povijest Hristove Crkve*, I,II,III, Zagreb 1924./1928.

24 Bogoslovna knjižnica posjeduje oba ova priručnika, i to A. Knöpflera u više primjeraka s mnoštvom bilježaka i potpisa bogoslova studenata. ZEIBERT Franciscus, *Compendium Historiae Ecclesiasticae*, Brunae 1903., (3. izdanje). Priručnik nosi potpis vlasnika I. Sečkara s mnoštvom njegovih bilježaka na marginama stranica, kojima dopunjuje autora. KNÖPFLER Alois, *Lehrbuch der Kirchengeschichte*, Freiburg im Breisgau 1895., 1906.(4. izdanje) i 1910. (5. izdanje).

i Emericus Gašić: *Brevis conspectus historicus dioecesium Bosnensis-diacovensis et sirmiensis*, Osijek 1944. I on je u povijest opće Crkve uključivao i događaje iz povijesti nacionalne i biskupijske Crkve.

Geza Varga je pisao u Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije, i to prigodne i pastoralne članke, propovijedi, ali i povijesne radove. Prošle, 1996. godine Biblioteka UPT izdala mu je zbirku propovijedi.

Povijest Crkve u Hrvata ravnopravna s poviješću opće Crkve

Godine 1971. preuzeo je predavanja crkvene povijesti Andrija Šuljak. Rođen je u Josipovcu Đakovačkom 1936. Filozofsko-bogoslovni studij završio je u Đakovu, a crkvenu povijest je studirao na Fakultetu za crkvenu povijest pri Papinskom sveučilištu Gregorijani u Rimu. Doktorirao je 1971. disertacijom *Biskup Josip Juraj Strossmayer i Prvi vatikanski sabor*. On je prvi profesor crkvene povijesti na Visokoj bogoslovnoj školi/Teologiji u Đakovu koji je, završivši teološki studij studirao i doktorirao iz crkvene povijesti.

Uz crkvenu povijest preuzeo je i patrologiju, starokršćansku arheologiju, povijest crkvene umjetnosti, a vrlo brzo i opću metodologiju. Opća metodologija se nije predavala na VBS, uvedena je, jer se uvidjelo da studij koji je postajao sve obimniji i pismeni radovi, odnosno rad u seminarima kako su to predviđali novi programi, nisu bez metodologije izvedivi. Opća metodologija ili metodologija znanstvenog rada uvedena je 1973./1974. akademske godine, 1 sat tjedno kroz jedan semestar u prvoj godini studija.

Te iste 1973./1974. akademske godine po prvi put se počinje predavati i povijest Crkve u Hrvata, najprije 2 a uskoro 3 sata tjedno kroz 2 semestra. Takav je bio program i na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu te ostalim hrvatskim Visokim bogoslovnim školama. Bio je to odgovor na želju i zahtjev Drugog vatikanskog sabora.

Akademske godine 1974./1975., također u duhu Vatikanskog sabora, povećana je satnica patrologije na 2 sata kroz 2 semestra, a početkom osamdesetih godina na 3 sata tjedno. Tako je i povijesti Crkve u Hrvata povećana satnica sa 2 na 3 sata tjedno. To je bilo tim potrebnije što se VBS u Đakovu 1987. godine afilijirala Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, a ovih posljednjih godina i "prelila" skupa s ostalim Visokim bogoslovnim školama u Hrvatskoj u Katolički bogoslovni fakultet, odnosno, prema državnom zakonodavstvu o visokom školstvu postala Teologija u Đakovu područni studij Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Andrija Šuljak se za povijest opće Crkve služi kod nas prihvaćenim autorom Augustom Franzenom,²⁵ no kako je Franzen ne baš praktičan za nas

- pisan je za Nijemce i grafički nije tiskan kao priručnik - mora se poslužiti i drugim autorima: Karl Bihlmayer-Hermann Tuechle, Hubert Jedin, Joseph Lortz, Giacomo Martina....²⁶ Za povijest Crkve u Hrvata još uvijek nemamo službenog priručnika, zato se kao i na drugim učilištima služi monografijama, objavljenim studijama u časopisima i zbornicima te na temelju tako skupljene građe izradio je vlastita skripta i prestanto ih doraduje.

Za Patrologiju se služi opširnim priručnikom Johannes-a Quasten-a²⁷, no u najnovije vrijeme imamo i hrvatski priručnik autora Jurja Pavića-Zdenka Tomislava Tenšeka.²⁸ Nadalje, danas već ima dvadesetak otačkih djela prevedeno na hrvatski te studenti imaju obaveznu lektiru.

Već nekoliko godina postoji obaveza jednog seminarara iz glavnih predmeta u svakom semestru te obavezna predavanja na Institutu za vjeroučitelje pri Teologiji u Đakovu.

Uz predavanja i ostale obaveze na Teologiji Andrija Šuljak često sudjeluje na tribinama, simpozijima i kongresima. Bio je i organizator ili suorganizator nekoliko simpozija. Do sada je nastupao na preko 20 simpozija i tribina te na tri međunarodna kongresa. Pismene radove, napose o biskupu J. J. Strossmayeru, objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudjeluje u nekoliko znanstvenih programa: pri Sveučilištu J. J. Strossmayera u Osijeku, pri HAZU i nekim manjim znanstvenim ustanovama. Član je Hrvatskog Papinskog povijesnog Instituta u Rimu.

Mislim da smijemo zaključiti da je na Filozofsko-teološkom učilištu - Bogoslovnom sjemeništu - Visokoj bogoslovnoj školi - Teologiji u Đakovu od svog utemeljenja do danas relativno dobro vrednovan studij crkvene povijesti. Nije se moglo uvijek imati posebnog profesora samo za taj predmet, ali solidni priručnici kojima su se predavači služili te broj sati koji su ovom predmetu propisivani pokazuju da su studenti mogli dobiti solidno poznavanje povijesti Crkve kojoj pripadaju.

Isto tako možemo reći da se program usavršavao prema novim propisima Crkvenog učiteljstva te da su profesori držali korak s vremenom i duhovnim potrebama i željama.

25 FRANZEN August, *Pregled povijesti Crkve*, KS, Zagreb 1970.

26 K. BIHLMAYER-H. TUECHLE, *Kirchengeschichte*, Paderbor 1960; H. JEDIN, *Velika povijest Crkve*, KS, Zagreb 1971.-1995; J. LORTZ, *Geschichte der Kirche in ideengeschichtlicher Betrachtung*, Verlag Aschendorff-Münster (21. izdanje) prevedeno na talijanski pod naslovom *Storia della Chiesa nello sviluppo delle sue idee*, I-II, Edizioni Paoline, Alba 1966.-1967.

27 J. QUASTEN, *Patrologia*, I,II, Marietti, Casale 1967.-1969. te III priredio novoosnovani Institutum Patristicum Augustinianum u Rimu, Casale 1978.

28 J. PAVIĆ-Z.T. TENŠEK, *Patrologija*, KS, Zagreb 1993.

Teologija u Đakovu se ponosi što je imala velikog povjesničara Matiju Pavića, što je odgojila poznate povjesničare, Milka Cepelića²⁹ i Emerika Gašića³⁰, što je imala Andriju Spiletka koji je mnogo pisao o biskupu J. J. Strossmayeru³¹, što se i među pastoralnim svećenicima našlo ljudi sa velikom ljubavlju prema povijesti, napose naše biskupije, kao što je Ferdo Gerstner, Mitar Dragutinac... te danas profesor i biskup dr. Marin Srakić, župnici Ilija Martinović, Antun Dević, Frok Zefiq i drugi koji su objavljivali svoje radove i vodili bogate i sadržajne Spomenice župa, uredno držali župnu arhivsku građu te objavili i monografije svojih župa.

Osjećaj za povijest Crkve pokazuje i činjenica da je biskupija, uzevši u obzir teška poratna vremena, vrlo brzo reagirala i poslala dva svećenika na studij crkvene povijesti na Papinsko sveučilište Gregorijanu u Rimu, dr. Andriju Šuljaka i uskoro svršenog doktora povijesnih znanosti mr. Grgu Grbešića.

29 Usp. M. SRAKIĆ, *nav. dj.*, br. 958, 973-974, 980, 991-992, 995, 1114-1115, 1168 i 1255.

30 *Isto*, br. 510, 1256-1258; usp. također diplomsku radnju u kojoj je navedena vrlo bogata bibliografija Mirka Gašića RADOŠ Bože, *Život i djelo Emerika Gašića*, Đakovo 1990.

31 Uskoro će o njemu biti završena diplomatska radnja na našoj Teologiji, u kojoj će biti obrađen njegov život, djelovanje i skupljena njegova bibliografija.

Riassunto

Lo studio di storia ecclesiastica e di patrologia nell'Istituto filosofico-teologico a Đakovo fa parte dello studio teologico già dalla fondazione dell'Istituto filosofico-teologico e del Seminario diocesano a Đakovo, e cioè dal 1806. Le lezioni di queste due materie le faceva quasi regolarmente il professore del diritto canonico. Tale prassi era anche nelle altre materie teologiche, perchè così si praticava anche negli altri seminari diocesani delle nostre regioni. L'orario delle lezioni era regolato dalle leggi scolastiche statali oppure quelle ecclesiastiche. I professori usavano manuali degli autori della lingua germanica in uso nei paesi austro-ungarici. Spesso c'erano i migliori manuali di quel tempo, perchè gli autori germanici erano famosi periti nelle materie di storia ecclesiastica e di patrologia.

All'inizio del nostro secolo l'Istituto filosofico-teologico a Đakovo godeva dei due professori della storia ecclesiastica abilissimi e veri periti. L'uno fu Svetozar Ritig e l'altro Matija Pavić. Il secondo, Matija Pavić è finora lo storico diocesano.

Dal 1945 le lezioni di patrologia seguono il loro proprio orario scolastico, e le lezioni di storia ecclesiastica invece, seguendo le nuove direttive del Magistero ecclesiastico, ricevono sempre più nuova forma. E dopo il Concilio vaticano secondo, il quale diede la speciale importanza allo studio di storia della Chiesa nazionale, le lezioni di storia ecclesiastica nazionale cominciando dal 1973 si fanno separatamente dalla storia della Chiesa universale. Tutte e due materie hanno lo stesso orario secondo il Ratio studiorum della Facoltà teologica a Zagabria, della quale la Teologia a Đakovo fa parte.